

MARIO DE KARVALJO

Fantazija za dva pukovnika i bazen

S portugalskog prevela
Vesna Stamenković

Beograd
2011
DERETA

Mojim unucima Žoau, Migelu, Marijani i Mariju

Eh, kad bi bar čovek koji
proživio tek jedan dan
u miru, sreći, odmoran,
i da ničeg se ne boji.
Al pusti su snovi moji
i nikad nije tako
živeti nije lako.

Anrike da Mota

Čitavom zemljom hara nagon za blebetanjem, koji sve ljude dovo-
di u stanje pomamne blagoglagoljivosti, u grozničavo mnoštvo dueta,
trija, ansambala, horova. Od bedema Kastro Laboreira do ostrvceta
Monšik, sve vrvi od žamora, razgovora, graje, povika koji neke koštaju
živaca, mnoge slobodnog vremena, a sve zdravog razuma. Torokanje
je uzrok nebrojenih budalaština, traljave produktivnosti i nevaspitanja.

Priča se, priča se, priča, na svim narečjima, svim tonovima i deci-
belima, na svim azimutima. Zemlja priča, priča, crče pričajući, a malo
od onoga što kaže ima i najmanjeg smisla. Zemlja nema šta da kaže,
da pokaže, da prenese. Zemlja samo želi da se rasonodi. A brbljanje je
najraspoloživije sredstvo za rasonodu.

Pričaju lekari, beležnici, preduzimači, đubretari, šoferi, profesori i
čitav statistički popis raznih profesija, i nema te zajednice koja je imu-
na na to podrugljivo tračarenje; prodavci automobila, agenti osigura-
nja, obučari koji provode život pevajući, konobari, zaštitnici javnog
reda, bolesnici u bolnicama, posrednici u trgovini nekretninama, fo-
renzičari, kao i inženjeri, beskućnici, skitnice, telefonski operateri, pe-
kari, klizači, čistači cipela i vandali. Imigrantima iz sumornih zemalja
ovde se razveže jezik, pa se pridruže drevnom zanatu naklapanja o
ovome i onome, o svačemu i ničemu. Prolaze dani, meseci, godine,
utučenost steže, opasnost se nadvija, a zemlja samo priča, priča i priča.

Vozi se, tako, poljima u okolini Vile de Frandes, jedan pčelar, na
starom poslastičarskom biciklu. U otvorenoj korpi nosi koficu od žu-
te plastike punu meda, koja se opasno ljulja pri toj vožnji. I mada ide
tako sasvim sâm, i on razgovara. Priča sa svojim dugmićima. Čak ni
usamljenici ne mogu da umaknu napadu razgovorljivosti, pošto dug-

mad za manžetne, otkako je izmišljena, već po tradiciji ima čarobnu moć da podstiče blebetanje. Ide tako pčelar i govori tiho, ali samouvereno: „Pa, ovih dvadeset litara meda razlivenih u sto pedeset teglica koje sam već oprao i koje me ne koštaju ništa pošto sam ih pokupio iz kutija za staklo u supermarketima, koliki je tek to posao bio, minus deset evra za etikete i gumice i krpice za poklopce, to mu dođe, da vidimo, Eleuterio [zove se Eleuterio], da vidimo... Za osam evra po teglici, lep profit od hiljadu sto devedeset evra. Za pola te sume kupiću seme kivija, to će sad da ide, a ostatak ću da podelim na dva dela, jednim ću da kupim neki poklončić za Irinu, jer devojke hoće da te ostave ako zavrneš slavinu, a drugim ću da kupim polovni stoni fudbal, koji ću da postavim u birtiji kod mog šuraka, zaradu delimo popola.“ I ide tako čovek, okreće pedale i priča sâm sa sobom, jednim od puteva ovog našeg Portugala, tamo na jugu. U tom trenutku, vazduhom se prolomi melodija Smetanine *Vltave*, fini tonovi, kao da trepere niti neke nevidljive žice, čovek pretura po džepovima, izvlači svetlucavi predmet, viče „Da?“, a bicikl ide, ide, dok čovek razgovara, jednom rukom držeći volan, drugom „nokiju“.

Mobilni telefon! Kakva zastrašujuće dosadna stvarčica! U razblebetanoj zemlji, u svakom trenutku deset miliona stanovnika želi da zna gde se neko nalazi, da na daljinu razmene mišljenja.

Povoljni vetrovi koji duvaju na svim nadmorskim visinama i stranama sveta odnose većinu reči, ponekad i čitave rečenice, pasuse, njih na stotine, da ih udave u moru, utope u španskim močvarama, zalede u dalekom Sibiru, izgube u beskrajnom etru. To je pravi božji dar. Zemlja bi se prosto ugušila, teško promukla, nakljukana rečima, zatrovana glupostima, da ih milosrdno providenje nasumično ne razveje na sve strane. Upoznaćemo i izvesnog pukovnika Bernardesa, koji deli ovo mišljenje, i to toliko da je u stanju da provede četiri ili pet sati obrazlažući ga, boreći se za njega i predlažući praktične mere...

Planovi pčelara na biciklu pali su u vodu, i bukvalno i metaforički, ruke su mu sasvim lepljive, kao i mobini telefon. Kofica s medom pokidala je konopac, zaljuljala se na iznenadnoj krivini i zasladila vode jednog potočića, nad kojim se zarojiše zahvalni vilin-konjici. Čovek

se okreće gore i kaže nam, jer ne ume da ćuti: „Pošto me je stigla zla kob, gospodo, ne uzmite mi za zlo, jer sve blebetanje ljudsko, baš kao kofica s medom, mora pasti na tlo.“ Znači, to dobijaš kad razgovaraš s dugmićima, zaključuju čobanica po imenu Mofina, jedna mlekarića po imenu Peret i braman po imenu Svabhvakripana, vlasnik jedne kantice brašna iz IX priče u V knjizi Pančatantra.

Pojavljuje se i koči kraj pčelarevih nogu automobil „reno četiri“ bež boje, sav prašnjav. Iz njega izlazi neispavani mladić koga naizgled veoma zanima situacija u kojoj se pčelar našao, i koji, prema govoru tela, zaista saoseća s njim. Mladić je visok, na sebi ima pantalone od plavog teksasa, svetlu košulju boje magarčevog tura, a njegova kosa, ni kratka ni duga, odavno se posvađala s češljem. Jedan je od onih ljudi koji izgledaju simpatično i ulivaju poverenje na prvi pogled, pa čak i izdaleka. Zove se Emanuel Eloi, prava je duša od čoveka, svetski putnik, zna s ljudima i ima mnogo strpljenja za svoje zemljake. On čak i silazi do potoka, traži naokolo, okreće se i maše rukama u očajanju, pokazujući da je sve otišlo u nepovrat. Zatim se vraća, izgovara ljubazne i utešne reči, sluša čoveka kako se žali, otvara vrata prtljažnika i s velikim naporom zajedno pokušavaju da u njega uguraju bicikl. Nema dovoljno mesta. Sakrivaju ga među južnjačke ruže.

Pčelar ulazi, seda na suvozačko mesto, automobil polazi, a maločas kad je bio otvoren, saznali smo da je prtljažnik pun šahovskih figura, da se crni kralj iz jednog kompleta zajedno s belim konjem kotrlja onuda, slučajno zaboravljen, a prenosivi računar, u odgovarajućoj futroli, leži napušten i toliko prašnjav da se to protivi zdravom razumu. Dva čoveka tako razgovaraju:

– I, čime se gospodin bavi?

Mladić odgovara:

– Analizama, merenjem, tako tim. Živi se.

– To se traži.

Udaljimo se sad, ostavimo njih dvojicu da čavrljaju na vijugavom kozjem drumu, i pronađimo dvojicu krupnih zverki, penzionisanih oficira, koji brbljaju pomalo opušteno, često o temama koje zahtevaju promišljenost i koncentraciju, ili barem prividnu ozbiljnost. Poslu-

šajmo pukovnike po imenu Bernardes i Lenkastre, koje zatičemo, ili ćemo ih zateći, kako mlate praznu slamu pored jednog određenog bazena, na još uvek neodređenom mestu. Pukovnik Bernardes, čiji smo jasan, prodoran glas, naviknut na komandovanje, čuli, ali ga još uvek ne vidimo, iz razloga koje trenutno ne umem da objasnim, upravo govori sledeće:

– Gle, baronica je ostavila roman koji trenutno čita. Prskalice su ga sveg natopile... Pogledaj samo...

– Kako se zove? – pita drugi, tek radi reda, bez velikog interesovanja.

– *Pčelar i kofica meda*, jak mi naslov. Napisalo ga je jedno od onih portugalskih pisarala. Prelistao sam malo. Totalna glupost. Čisto gubljenje vremena, lutanja, razmišljanja, opisi, filozofije, zbrka... Dosada živa. Po meni, knjiga mora brzo da dođe do suštine, da odmah pređe na stvar i eliminiše digresije i maštarije koje služe jedino da se popuni prostor. Na primer, čovek s konjskim vratom. Ludačka fantazija, zar nisam u pravu?

– Tip je u tu knjigu stavio čoveka s konjskim vratom?

– Ne preteruj. To mi je samo palo na pamet...

I pukovnik Lenkastre izneće svoje mišljenje o romanima. Posle ovakve baraže, neće ni on da ćuti... Primetićemo da ima blagi naglasak, gotovo neprimetan; da zatvara neke otvorene vokale.

– Ja smatram – reći će – da su najvažniji zaplet i radnja. Potom dolaze likovi i njihove pojedinačne moralne odlike. U nastavku, razmišljanja, uverenja. Ali i način na koji je roman napisan, jezik, da li je dobar ili loš. Tu je onda i ton, ritam, i to je važno. Na kraju, način na koji su nam predstavljeni događaji... kako se ono kaže? Spektakularnost.

– Brate, to si baš lepo rekao...

– Uvek sam tako mislio. Ali ima već trideset godina kako nisam pročitao nijedan roman. Poslednji je napisao neki Tejšeira de Vaskonselos, *Tanjir slatkog pirinča*, u dva toma. Zaboravio ju je u kasarni u Angoli jedan zastavnik koji se vratio u Portugal pod izgovorom da je bolestan. Sjajna knjiga!

– Zar se ne slažeš da treba odmah reći ono što hoćeš da kažeš, a sve ostale sitnice skloniti sa strane?

– Pa, za mene, činjenice moraju da budu u takvom odnosu da se, ako se jedna od njih izbaci ili premesti, čitava celina remeti i menja. Ono što može da se naglasi ili izbaci bez ikakvih posledica, i nije deo celine. To je barem moje skromno mišljenje.

– A premeštanje pažnje? Ima onih tipova koji trpaju skrivene citate, samo da vide hoće li se masa primiti na to!

– Ma, pričam ti priču!

– Da bacim baroničinu knjigu u bazen?

– Daj, Masijele, budi fin prema svojoj ženi, čoveče!

– Iskreno, ne znam da li je dobro za nju da ovo čita...

I smejaće se, smejaće se dvojica pukovnika ovoj dosetki, i drugima, manje ili više očiglednim i spretnim, moraju da se smeju i elaboriraju i, ako bismo ih samo pustili, nastavili bi da mlata praznu slamu do sudnjeg dana. Njihovi glasovi dopiru iz Bajšo Alenteža, sa renoviranog imanja, iz zaturenog seoceta koje se, sudeći po imenu, nekad ponosilo ratnicima naoružanim samostrelima u čast nekog zaboravljenog gospodara, u vremenima mnogo gorim od ovog sad, kad se po našim granicama više ratovalo, a manje pričalo.

A onde se, iznenada, začu ženski glas.

– A kad dolazi šahovski majstor?

Ali taj glas brzo iščeznu, zagušen urlikom koji je prasnuo tamo na jugu Portugala, počistio čitavu zemlju sve do visina Baroza, zaglušio sve uši, rasterao stoku, povio drveće, pa čak i podigao crepove. Taj se krik pojačavao i stišavao i, s vremena na vreme, lomio na odjeke umnožene nad krošnjama drveća, iz kojih su na sve strane izletali usamljeni povici i piskavi vrisci. U Faru, na krajnjem jugu zemlje, upravo se završila prijateljska fudbalska utakmica između dva poznata tima. Osamnaest povreda glave, jedan izbodeni policajac, šeststo uvređenih majki, dva nazovisportska novinara izgažena. I tako izgubih pukovnike, zbog silne graje...

Idi onda, misli, leti na zlatnim krilima, beži, pusti da te ponese plemenita Polihimnija, otmena muza koja motri na mene, i koju ne oklevam da zazovem, pronađi sa kog mesta izviru te reči, nemoj se zagubiti i povesti za grubim krikom koji sad grmi od horizonta do

horizonta, brzo će nestati, zameten vetrom, pođi i pohitaj, brže, spori-je, pođi za mnom ovim starim, izlokanim drumom, s paralelnim ko-lotravicima, ugaženim zelenim pašnjacima, izbrazdanim i raskopanim peščarama, krivudavim putevima za Serpu i Mouru, i Pijas na pola puta, Beža tamo pozadi, svud naokolo detelina, detelina, južnjačke ru-že i žbunje iz kojeg sa svih strana štrče ljubičasti cvetovi lavande, polja se plave od njih, fleke, čuperci, poznati mirisi, eksplodira i puca od smeha žutilovka, plavičasti ruzmarin i bele rade, skrivene i bezbedne među busenjem, jer tamo daleko sve drži na oku, s visine i spokojno, poštovanja dostojna, za blagoslov moljena, vredna i budna, velika cr-nika, svedok večitih vremena, moćno deblo koje prekida čistinu oko sebe, dođite, munje, udrite, gromovi, da vidimo hoćete li je pokoriti...

Dobuju opali žirovi podno onih skromnih, koji su još uvek na hra-stu, u bratskoj šumi krivljeg drveta nema, koje s većim naporom raste i živi, i svaki od njih ima drugačiju figuru, svaki svoju koreografiju i ples, neka naš pogled krene niz put, pored izmučenih džipova, oskrnavljenih mašina, gde glasno zriču zrikavci, proizvođači rezak zvuk, svaki dašak vetra uznemirava zečeve, jarebice i prepelice, pčelarice koje neki zovu i čelarice, trstenjake i kosove i dživdžane i vrapce, i žabe u pustim mo-čvarama, neka prođe masno pljuskanje tela u svakoj barici vode nad ko-jom stražare vilin-konjici u tvrdim crvenim i žutim oklopima, spremni da pođu, u neviđenom prirodnom sjaju, u bučni prelet nad blatnjavim prostranstvom, nek se naš pogled popne, neka ga ne zahvati sićušni uragan koji vrti ukrug i rasipa prašinu, pesak i komadiće zemlje, ali nema dovoljno snage da podigne čoveka, i neka pre toga razmotri onaj goli brežuljak, zazeleneo u ovo doba godine, obli greben koji pridržava uspravnu belinu zidova, kućice skromne, niske, pod večito klimavim mavarskim crepom, i gle, već smo skoro stigli, naselje, selo Sao Žorž do Alardo, opština Moura, i privukli su nas glasovi pukovnika koji će nešto kasnije govoriti, samo što trenutno čute, ali šta je vreme za nas, putnike rečnika, semantike i prave fantazije?

Tamo dole, u pejzažu, umetnuta u neumoljivu istrajnost stvari, nad kojom dominiraju samo visoki zamkovi, menhiri i dolmeni, remeti

harmoniju plavetnilom, iznenađuje svojom prozirnošću bazen, moderan i očišćen skupim i čudnim tečnostima. Posmatrano odozgo, vidi se kako plastika i aluminijum formiraju plavu jamu, poput nekog okruglog broskog prozora koji štrči iz pejzaža punog pašnjaka i hrastovih lugova, uokvirenog zveketom klepetuša raštrkanih stada, koji odjekuje po jarugama i zamire, lagano, u mreži ispresecanih puteljaka između niskih brda, duž kojih su se krošnje drveća pretvorile u žutu liniju; sićušni otvor koji pruža dovoljno skrovitosti i svežine. Da je bar u pitanju rezervoar za navodnjavanje, ta bi voda još i poprimila skladnu zelenu boju pouzdane žabokrečine, vodenih zmija, lokvanja i mračnih, skrovitih kutaka u kojima se kriju žabe; belu farbu bi po ivicama načela mahovina. Ali ovo je bazen sagrađen po uzoru na šarene časopise naručene iz daleka, i prema knjižici s uputstvima na sedam ili osam jezika. Originalni glineni rog izobilja iz koga se slap uz riku uliva u bazen, i šupa-senik sa bugenvilijom nadvijenom preko zida na koji je nemarno oslonjena stara zidarska skela, i dalje isflekana belim tačkicama farbe, namerno je dodao, dajući svemu lični dodir i bojeći ga svojom maštom, pukovnik Bernardes, koji, u stvari, ne mari za originalnost, te je slučajno stvorio na stotine rogova izobilja, stotine senika, stotine šupa, stotine bugenvilija, širom juga.

Uspostavlja se jedan neprijatni i zamišljeni trenutak tišine.

Ali tišina ne uspeva da bude potpuna, jer vazduh postepeno tamni od nečega nalik na šapat, udaljenu grmljavinu utonulu u krošnje, koja jača, jenjava, lebdi, pluta, penje se, širi, puca, tutnji i odjekuje, ispunjava svaku prazninu, treperi u svakom deblu, u svakom listu, u svakom crepu, iz nje se izvija i poleće divlji krik, „Ale, ale, ale, ale“, opet se vraća ono jato odjeka s fudbalskog terena, koje je već obišlo čitavu zemlju, rikošetiralo među vrhovima Baroza i sad preleće iznad naših glava, tražeći gde da se utopi i stiša. Razgovor i pisanje prekidaju se, kao i svaka mislena radnja, dok se vapaj, sad već oslabljen, vraća tamo odakle je potekao, sve do trenutka kad ću moći da izjavim sledeće, u odbranu dvojice pukovnika:

Divna muzo i ostala sjajna božanstva, pravično je reći da oni ne vezuju žice u krošnjama drveća, ne ostavljaju vreće s đubrivom na